

Цитування:

Алішер А. В. Мистецтвознавча динаміка театральної сценографії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 2. С. 170-175.

Алішер Анна Вікторівна,
аспірантка Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0237-1935>
Aalisher@dakkkim.edu.ua

Alisher A. (2021). Art history dynamics of theater scenography. National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal, 2, 170-175. [in Ukrainian].

МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ДИНАМІКА ТЕАТРАЛЬНОЇ СЦЕНОГРАФІЇ

Мета дослідження полягає у вивченні історичної еволюції й особливостей динаміки розвитку театральної сценографії рішенням сюжетних композицій, художніх форм, метафоричних образів, специфічних рис мізансцен, національного колориту. **Методологія** дослідження ґрунтується на вивченні мистецтвознавчої літератури, матеріалів конференцій, монографій, тематичної літератури, що відповідає розкриттю даної роботи. Метод культурно-історичного аналізу допомагає дослідити тенденції розвитку української сценографії ХХ-ХХІ ст. Компаративний метод, в основу якого покладено розгляд української сценографії в контексті світової сценографії. **Наукова новизна** роботи визначається цілісним аналізом досліджуваних процесів та художніх особливостей. Проаналізовано закономірності розвитку театральньо-декораційного мистецтва. Узагальнено попередні дослідження в сфері мистецтва сценографії. **Висновки.** Аналізуючи матеріали дослідження, особливим явищем у сценографічному мистецтві є використання фундаментальних законів науки, образотворчого мистецтва, архітектури й архітектурних стилів, живопису, скульптури, мистецтва дизайну, об'ємних тривимірних проєкцій, колористичних властивостей, національного колориту. Еволюція сучасної театральної вистави відображає динаміку цього виду мистецтва, що специфічно виражає суперечності людини і суспільства, що постійно оновлюється. Дослідження еволюції сучасної театральної вистави є актуальним завданням мистецтвознавства, інструментом пізнання дійсності у віддзеркаленні, створеному в сучасному мистецтві. Світова і національна сценографія будується на загальносвітових засадах художнього оформлення сценічного простору. Розвиток сценографії є, безперечно, безперервним динамічним процесом, де найголовнішою складовою театру і його метою є побудова художнього простору організації дії та його оформлення, інакше кажучи сценографії. Безперечно важливими є персональні показники історичного розвитку заходів мистецтва сценографії, використовуючи досвід попередників, адаптації різних стилів архітектурності, художництва, застосувавши гармонізацію й естетику у сценічний простір театрального дійства.

Ключові слова: сценографія, мистецтвознавство, театральне мистецтво, театральньо-декораційне мистецтво, сценічний простір.

Alisher Anna, graduate student of the Department of Art History, National Academy of Culture and Arts Management

Art history dynamics of theater scenography

The purpose of the article is to study the peculiarities of the dynamics of the development of theatrical scenography by the solution of plot compositions, art forms, metaphorical images, specific features of mizantsen, national color. **The methodology** is based on the study of art history literature, conference materials, monographs, thematic literature, which corresponds to the disclosure of this work. The method of cultural and historical analysis helps to explore the tendencies of the development of Ukrainian scenography of the XX-XXI centuries. The comparative method, based on the consideration of the Ukrainian scenography in the context of world scenography. **The scientific novelty** of work is determined by a holistic analysis of the investigated processes and artistic features. The patterns of development of theatrical and decorative art are analyzed. Generalized preliminary studies in the art of scenography. **Conclusions.** Analyzing materials of research, a special phenomenon in scenographic art is the use of fundamental laws of science, fine arts, architecture and architectural styles, painting, sculptures, art design, bulky three-dimensional projections, colorful properties, national color. The evolution of the modern theatrical performance reflects the rains and the fall of this type of art, which specifically expresses the contradictions of man and society that are constantly updated. The world and national scenography are built on the global basis of the artistic design of stage space. The development of scenography is undoubtedly a continuous dynamic process, where the main component of the theater and its purpose is to build an artistic space of organization of action and its design, in other words, scenography. Undoubtedly important are personal indicators of the historical development of scenography art, using the

experience of predecessors, adapting various architectural styles, artistic, applying harmonization and aesthetics in the stage space of theatrical action.

Key words: scenography, art studies, theatrical art, theatrical-decorative art, stage space.

Актуальність теми дослідження. Театральні процеси, що історично змінювали свій напрям, поклали початок в українському образотворчому мистецтві театральньо-декоративної галузі, яку не можна розглядати виключно як образотворчу чи театральну ніші, оскільки декорації нерозривно перебувають у єдності з іншими порідненими видами мистецтв. Сценографія як галузь образотворчого мистецтва в її історичному розвитку безпосередньо пов'язана із архітектурою, скульптурою, живописом, графікою, драматургією, театром, акторською грою та кінематографом. Відтак її сміливо можна назвати художньо-синкретичним явищем, що стоїть на межі образотворчого, театального та кіномистецтва, будучи їхньою невід'ємною частиною, що підлягає аналізу в системі цих мистецтв з точки зору синергії художнього образу та синестезії художнього сприйняття.

Виклад основного матеріалу. Кожен етап розвитку театральних процесів відзначається надзвичайною динамікою творчих ідей, особливим характером мистецьких структур, національної самобутності сценографічних творів. Проблемам дослідження української сценографії театральньо-декоративного мистецтва присвячено достатню кількість наукових публікацій, монографій та дисертацій.

Сценографія театального мистецтва синтезує в собі динаміку «простих» просторових видів мистецтв, але ці форми є тільки моментами її динамічній цілісності. Види динаміки просторових мистецтв в сценографії театального твору виражаються характером ліній в просторі, відповідністю декоративних елементів, розподілом кольорних плям сценічного простору. Це строгість ліній лаштунків, що йдуть увись, за межі видимого простору сцени. Це співвідношення розставлених меблів, площини стелі і інших деталей як певна зв'язаність мас в сценічному просторі в спектаклі. Це кольорний розподіл, динамізм колориту [3, 146].

Динаміка в «простих» видах мистецтва відображена у формі (на відміну від реального руху), що статично знаходиться і виражається, по-перше, через взаємодію мас, коли характер просторового знаходження однієї маси в художньому творі визначений іншими, складовими з нею певну цілісність. Так, в

архітектурі кожен елемент визначається загальною формою, кожна деталь продиктована іншою. У скульптурі, основою зображення якої є пластика людського тіла, простежується також складний характер взаємозв'язаної форм.

Аналіз досліджень і публікацій. Низка фундаментальних досліджень історичних розвідок, що торкаються теоретичних питань у мистецтві, висвітлює специфіку еволюції театральної сценографії та надає матеріали для з'ясування символіко-семантичних аспектів і є актуальним завданням мистецтвознавства, інструментом пізнання дійсності у віддзеркаленні, створеному в сучасному мистецтві. Світова і національна сценографія будується на загальносвітових засадах художнього оформлення сценічного простору. Розвиток сценографії є безперервним динамічним процесом, де найголовнішою складовою театру і його метою є побудова художнього простору організації дії та його оформлення, інакше кажучи, сценографії. Безперечно важливими є персональні показники історичного розвитку заходів мистецтва сценографії, використовуючи досвід попередників, адаптації різних стилів архітектурності, художництва, застосувавши гармонізацію й естетику у сценічний простір театального дійства.

Аналіз досліджень і публікацій. У цій галузі мистецтвознавства свої дослідження проводили: Л. Авраменко, В. Березкін, І. Вериківська, Г. Веселовська, Д. Горбачов, В. Габелко, М. Гринишина, В. Гайдабура, А. Драк, О. Ковальчук, Г. Коваленко, О. Коваленко, О. Клековкін, З. Кучеренко, І. Лобанова, В. Манилов, О. Островерх, О. Петрова, В. Проскураков, О. Роготченко, С. Триколенко, М. Френкель, В. Фіалко, Н. Ходаківська, П. Цибенко, В. Чечик, В. Хмурий, Д. Ярема. Художники-практики, які подовжили пошуки власної естетики у 70-80-х роках ХХ ст. – Д. Лідер, Ф. Нірод, О. Гавриш, Н. Гомон, В. Карашевський, М. Левицька, А. Александрович-Дочевський, О. Лисик-Зінченко, Т. і М. Риндзаки, В. Борисовець, Ю. Стефанчук, М. Кипріяні, В. Бортяков, І. Нірод, П. Босий та ін.

Виклад основного матеріалу. Театральний художник ХХ століття – це художник символічного театру, тобто виявлень у спектаклі багато в чому орієнтуючись на

живопис, візуальну значимість театального образу, завдячуючи чому сценічний простір став розумітися як момент мистецтва, воно отримало розвиток кольорового і світлового оформлення, пластичну драматургію сценічної дії.

У художника театру візуальна значимість спектаклю знаходить суто театральну специфічність, усвідомлену в художній цілісності вистави. Візуальні аспекти оформлення театральної постановки чинять додатковий до драматургії емоційний вплив на підсвідомість людини. Образно-пластичні просторові форми сценографії стають одними із провідних чинників на шляху до належного трактування основних наративів, які сценограф і режисер хочуть донести до глядача. Основним завданням театально-декораційного мистецтва є оформлення художнього простору сцени, зокрема образно-пластичних об'ємів реквізиту, костюмів, світла тощо, задля повного розкриття драматургічної та візуальної ідеї театральної постановки. Естетична атмосфера вистави поєднує всі засоби художньої виразності, об'єднує всі частини в гармонійне ціле і є тим візуальним середовищем, без якого дія вистави стає схематичною, а сценічні образи втрачають об'ємність і життєву достовірність.

Національний український театр не може обійтися без творців сценографії, тому що це мистецтво є найважливішим з-поміж інших у театрі, бо тільки воно здатне зафіксувати момент творення єдиного особливого, короткочасного, неповторного твору театральної вистави й бути носієм мистецько-творчої, культурно-цивілізаційної, просторово-дієвої, архітектурної, естетичної сутності вистави.

Українські сценографічні засоби формувались тисячоліттями від часів стародавнього обрядового театру, основними засобами якого були маски, костюми, стихії сили природи, символічні знаки та ін. Канонізованою сценографія була вже у XVI ст. в українських навчальних закладах (механіка освітлення, декораційне оформлення і т.п.). Значною є діяльність художників сцени, що сформували сучасну сценографію, серед них: Л. Боровик, М. Радиш, які були художниками у театрі Мейерхольда-Гаїрова; Л. Попова, О. Веснін, А. Головін – у театрі Л. Курбаса.

Українська сценографія є явищем світовим, тому важливим є розглянути історичне становлення в контексті світового декораційного мистецтва. Сценографія – вид мистецтва, що доносить основні послання

через художні образи, продиктовані історичними реаліями та є живим організмом сценічного простору. Вбираючи в себе кращі традиції світових тенденцій, поєднуючи національну культуру, театально-декораційне мистецтво відіграє неабияку роль у розкритті ідейно-художнього задуму видовища, надаючи йому особливого емоційного забарвлення в естетичному сприйнятті театральної вистави. Витоки сценографії – у дійствах ритуально-обрядового перед театру (як найдавнішого, доісторичного, так і фольклорного, що зберігся у своїх залишкових формах до наших днів). Уже тоді появилися «ознаки явища», реалізація яких визначила основні стадії історичного розвитку мистецтва сценографії від античності до наших днів [7, 37-43].

Світова і національна сценографія ґрунтується на загальносвітових засадах художнього оформлення сценічного простору дії, що розвивається історично. Народилася і походить від часів старовинного обрядового театру, який постав під час прадавніх свят, ритуалів, обрядів, де й розпочалося формування перших засад просторової організації видовищ і їх наповнення.

Запроваджені функціонально-типологічним методом мистецтвознавця В. Березкіна, масмо зрозумілу трьохфункціональну основу в розкритті сценографії: персонажну, ігрову і позначення місця дії. Персонажна – полягає у включенні сценографії в театральне видовище як самостійного, матеріально-речового, образно-пластичного персонажу. Ігрова – конкретна участь сценографічних елементів, засобів перетворення актора. Маска, грим, сценічний костюм, елементи декору костюму, додаткові матеріали, що допомагають якнайскравіше розкрити образ. Позначення місця дії – означає впорядкований сценічний простір, де відбувається театральне дійство. Саме в цих театральних системах художнє вирішення вистав, засноване на грі, дії, маніпулюванні акторів з елементами сценографії, досягало своєї кульмінації, після чого на кілька століть (аж до XX ст. включно) змінилася сценографічна система – декораційне мистецтво, головною функцією якого стало створення образу місця дії [4, 135-218].

Розвиток сценографічного мистецтва є безперервним динамічним процесом, інтегрованим у мистецький процес. Художнє творення загальносвітових та національних засад розвивалися історично в античних театрах, середньовічних містеріях, комедіях дель-арте, театрах Б. Джонсона, В. Шекспіра,

Ж.-Б. Мольєра, театрах революції і реставрації Англії та в італійських операх. На сценографію у театрах модерністського напрямку наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вплинули тривимірні декорації в оркестрі та еккіклеми, еореми, механе, дистегії, використання кулісних декорацій, штучне світло, зміна місць дії на очах глядачів та багато іншого. Безперечно, важливим є винаходи і розвиток загальновідомих мистецьких засобів: живопису, архітектурного підходу, мистецького дизайну, скульптури, декоративного оснащення, колористики, об'ємної проєкції сценічного простору, світлового оформлення та ін.

Будь-яка вистава як художній витвір театрального мистецтва, незалежно від історичних, національних особливостей, а також жанрової визначеності, складається з необхідних складових і визначальних його моментів, які є підставою тих, що виникають на цій основі будови різних форм творчості, що формують художню цілісність спектаклю. Загальною підставою, природою визначальних художніх моментів театрального твору є синкретично-синтетична суть цього виду мистецтва [3, 80].

Мистецтво сценографії має чотири етапи розвитку:

- прасценографія (персонажна функція – від homo sapiens до V ст. до н.е.);
- ігрова (античність, середньовіччя від V ст. до XV н.е.);
- декораційне мистецтво (позначення місце дії XV ст. поч. ХХ ст.);
- дієва сценографія (сценографія є динамічним елементом – поч. ХХ ст. [6]).

Кожен етап ділиться на наступний період розвитку: сценографія релігійних та обрядових дійств (до V ст. до н.е.); сценографія античності (V ст. до н.е. – IV ст. н.е.); театральнo-сценічне мистецтво доби Середньовіччя (ХІІ–ХІV ст.); театральнo-декоративне мистецтво Ренесансу (ХV–ХVІ ст.); епоха класицизму і бароко (кінець ХVІ – поч. ХVІІІ ст.); театральнo-декоративне мистецтво на межі ХVІІІ – ХІХ ст.; сценографія кінця ХІХ – поч. ХХ ст.

На початку ХХ століття відбувся переломний момент у театральнo-режисерській партитурі. За твердженням швейцарського театральнoго художника А. Аппія і британського оперного режисера і художника Е. Крега, ідея «філософського театру» вийшла на авансцену, спираючись на метафізичне ставлення людини до речей і того, що оточує актора і вирізнявся абстрактним

декораційним наповненням, що мало своє життя поза часом і видозмінювали зрозумілі форми за допомогою світлового оформлення.

Повний протест від деталізації предметів декору, ігноруючи побутування, реформатор музичної драми А. Аппія створив оформлення за принципом узагальнення форм. Вистави «Трістан і Ізольда», «Ромео і Джульєтта» чітко відображають новий підхід художника, де перевагу відає світловому оформленню. Застосування чотиридимірності в художньому просторі, цілковито зосереджуючись при роботі над оформленням вистави на розкритті закладеного драматургом ідейного задуму, тому декорації вступали в пряму залежність від темпоритмічних особливостей акторської гри.

За теорією Е. Крега, невід'ємною частиною сценографії є рух, пластика і динаміка акторської гри, стверджуючи що натуралізм повинен бути поза театральнoго і образотворчoго мистецтв. У своїх постановках режисер не зосереджувався на відтворюванні місця дії за літературним сценарієм. Крег був упевнений, що художнo-сценографічне рішення повинно гармонійно переплітатися з сенсом і красою тексту, яким і мають бути підпорядковані всі засоби виразників, навіть якщо при цьому буде порушена зазначена в ремарках письменника обстановка.

У ХХ ст. у театральнoму просторі виник новий підхід до оформлення вистави, базою якого відтепер були конструктивістів. Сценографія орієнтувалася на демонстрацію технологічних конструкцій, що прийшли на зміну кулісам і задникам, перебудовуючи розуміння всієї естетики театру.

Поділяючи підхід Е. Крега до сценографічних рішень, режисер М. Рейнхардт ніколи не розумів натуралізм у мистецтві і тому все життя намагався реконструювати сценографію німецького театру. Експериментуючи, художник шукав оригінальні рішення організації простору, видозмінюючи розміри сцени, застосовував звук, музику, шуми, світло, оберти сцени. Відмовившись від рампи, відділяючою акторів від публіки, він об'єднував сцену із глядацькою залом, відмовляючись від розділення актора і глядача. Спільно з Е. Мунком, Е. Орликом і Е. Стерном, М. Рейнхардт розробив ілюзійні об'ємні декорації, які за допомогою введеного в 1896 році обертового сценічного кола трансформувалися, створюючи при цьому різні варіації прийомів оформлення вистави.

Наступна стадія розвитку сценографії, що

впливає із попередньої, є -натуралізм. На відміну від романтиків, що зверталися, зазвичай, до створення на сцені картин давнини, у виставах натуралістичного театру (А. Антуана – у Франції, О. Брамашрама – у Німеччині, Д. Грейнгрея – в Англії) місцем дії була сучасна дійсність. На сцені відтворювався ніби «виріз із життя», як зовсім реальне середовище існування героя п'єси [8].

У першій половині ХХ ст. світова сценографія розвивалася під впливом авангардних художніх напрямів (експресіонізм, кубізм, кубофутуризм, конструктивізм та ін.), що активізувало нові погляди на мистецтво. Ці напрями культивували К. Мацкевич (супрематичні рішення), А. Понарошко (абстрактні просторові рішення), О. Екстер, О. Веснін (просторове формотворення колористичними засобами) [1], [10], [12].

Декоративне мистецтво вказує на «місце дії», де «навколишнє середовище» (загальний простір для акторів, для глядачів не розділений ніякими межами, а й іноді має зовсім реальний вигляд. Наприклад заводський цех у «Протигонах» у С. Ейзенштейна, або у приміщеннях берлінського цирку лондонського Олімпік-холу, у Зальцбургській церкві художника А. Роллера, для постановок М. Рейхнарда [11].

Мистецтвознавча динаміка сценографії являє собою один із найголовніших аспектів театального процесу – художньо-просторове рішення вистави. Залучення художницької думки у діяльність режисера – формування сценічної дії, істотно розширивши можливості театального синтезу, додає динамічне відновлення образного сценічного мистецтва. «Як доречно відзначає театральний мистецтвознавець та історик театру В. Березкін, «домінантною функцією мистецтва художника в новій системі є не створення «місця дії», а розкриття самої дії, відтвореної вже не стільки окремим актором (як це було в системі «ігрової» сценографії), скільки цілісністю вистави, що позначається як «наскрізна» дія, що розуміється як форма сценічного буття драматичного конфлікту, його теми, тих чи інших його мотивів, обставин, які об'єктивно протистоять героєві п'єси або виражають його духовний світ, його душевний стан тощо» [2].

Гіпотеза дослідження розвитку сценографічної діяльності полягає у тому, що художник драматичного театру є не другорядним чинником, а чи не головним, що має вплив навіть до змін театального курсу

установи. Насамперед, це пояснюється авторитетністю постаті сценографа – автора декоративно-художніх чинників вистави у процесі їх створення як культурного театального процесу.

За теорією «дієвої сценографії» українського художника-сценографа Д. Лідера, акцентуючи на семантичній стороні декорацій, практикуючи еклектику стилів і жанрів, заперечення лінійного оповідання, віддаючи перевагу наочному аспекту. Сам театральний простір поставав у розумінні художника що простіє зі сценою, «кодовою системою».

Висновки. Розвиток світової й української сценографії є безперервним динамічним процесом, вбираючи в мистецтво історичні напрацювання. Використання культурних надбань, різноманітних стилів епох впливало на формування світової і української сценографії. Театально-декоративне мистецтво розвивається на основі використання всієї сукупності матеріалу просторових видів мистецтва, заснованого на закономірностях візуального й естетичного сприйняття. Театральні художники, режисери у своїх пошуках використовують прийоми живопису, графіки, архітектури тощо, орієнтуються в своїй творчості на попередні досягнуті успіхи в художньо-просторовій сценографії. У ХХ столітті виник принципово новий підхід до художньо-просторових рішень у театральній сцені, тобто відбулося творення власної сценографії, що умовно вирішує проблему місця дії, і базою для якої були відкриття режисерів і художників новаторів. Пошуки і відкриття театру на початку минулого століття визначили розвиток світового театру на багато років вперед. Постійні невгамовні пошуки митців театальної сцени дають величезний простір для експерименту сьогоднішнім художникам сцени. Тому дослідження питань сутності, історії виникнення та динамічному розвитку сценографії є актуальною на сьогодні.

Аналізуючи мистецтвознавчі дослідження, робимо висновок, що мистецтво сценографії включає у себе не лише підбір та створення образно-декоративного оснащення, а й визнає в цілому стилістику вистави, синтетично об'єднуючись з музичною формою дії та підсилюючи сприйняття сценічного простору адекватним освітленням і пластикою форм, спираючись на режисерський задум.

Література

References

1. Аллес Б. В. Театральные очерки: в 2 т. М.: Искусство, 1977. Т. 1: Театральные монографии. 561 с.
2. Березкин В. И. Советская сценография. 1917—1941. Москва: Наука, 1990. 224 с.
3. Литвинов Г. Сценография. Челябинск: Челябинская государственная академия культуры и искусств. 2013. 184 с.
4. Мокульский С. История западноевропейского театра. Часть 1. Античный театр, средневековый театр, театр эпохи Возрождения. М.: Художественная литература, 1936. С. 261-270.
5. Мірошникова А. Українське театральное декоративне мистецтво 1920-х – 1930-х рр. А. Мірошникова образотворче мистецтво. 2011. №3/4. С. 14-15.
6. Проскуряков В. І. Архітектура українського театру. Простір і дія / В.І. Проскуряков; Національний ун-т «Львівська політехніка». Л.: Вид-во Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2001. 564 с.:
7. Проскуряков В.І. Архітектура українського театру. Простір і дія: монографія. Львів: Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка»; Срібне слово, 2004. С. 37-43.
8. Проскуряков В.І., Ярема Д.Р. Сценографія як головна складова архітектури театру. Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті. Збірка наукових праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. Харків: ХДАДМ, 2008. № 1, 2, 3. С. 245–248.
9. Театральная энциклопедия. Том 5 / Глав. Ред. П.А. Марков. – М.: Советская энциклопедия, 1967. 1136 с. с илл., 8 л. илл.
10. Хриптунов Ю.Д., Гнездовский Ю.П. и др. Архитектура советского театра. М.: Стройиздат, 1986. 400 с.
11. Kurrent Friedrich, Splat Johannes. Der osterreichische Beitrag zum modernen theaterbau. Architectur Bau forum. Wien I. 1988. P. 63-73.
12. Raszewski. Krotka historia teatru polskiego. W.: Pan. Iust Wyd., 1990. S. 208-218.

1. Alpes B.V. (1977). Theatrical elevators: In 2 t. Teatralnye monografii. Iskusstvo. (Vols. 1), M. [in Russian].
2. Berezkin V.I. (1990). Sovetskaya scenography 1917-1941. Moskva: Nauka. [in Russian].
3. Litvinov G. (2013). Scenography. Chelyabinsk: Chelyabinskaya gosudarstvennaya akademiya kultury i iskusstv. (p. 184). [in Russian].
4. Mokulskij S. (1936). History of the West-Europe Theater. Part 1. Antichnyj teatr, srednevekovyj teatr, teatr epokhi Vozrozhdeniya. Khudozhestvennaya literature. (pp. 261-270). M. [in Russian].
5. Miroshnikova A. (2011). Ukrainian Theatrical-Decoration Art of the 1920s - 1930s. A. Miroshnikova obrazotvorche mistecztvo. 3/4. (pp. 14-15). [in Ukrainian].
6. Proskurakov V.I. (2001). Architecture of the Ukrainian Theater. Space and action. V.I. Proskurakov; Naczionalnij un-t «Lvivska politekhnik». L.: Vid-vo Naczionalnogo un-tu «Lvivska politekhnik». tabl. Bibliogr. (p. 564). [in Ukrainian].
7. Proskurakov V.I. (2004). Architecture of the Ukrainian Theater. Space and action: monograph. Lviv: Vid-vo Nacz. Un-tu «Lvivska politekhnik»; Sribne slovo [in Ukrainian].
8. Proskurakov V.I., & Yarema D.R. (2008). Scenography as a main component of the architecture of the theater. Traditions and innovations in higher architectural and artistic education. Zbirka naukovikh pracv vuziv khudozhno-budivelnogo profilyu Ukrayini i Rosiyi. Kharkiv: KhDADM. No. 1, 2, 3 [in Ukrainian].
9. Glav. Red. P.A. Markov. (1967). Teatralnaya encyklopediya. (Vols 5) [in Russian].
10. Kryptnov Yu.D., & Gnezdovsky Yu.P. etc. (1986). Arkhitektura sovetского teatra. M.: Strojizdat. [in Russian].
11. Kurrent Friedrich, & Splat Johannes. (1988). Der osterreichische Beitrag zum modernen theaterbau. Forum Architectur Bau. Viden I. [in Nimechchina].
12. Raszewski. Krotka historia teatru polskiego. (1990). W.: Pan. Iust Wyd. [In Polshha].

*Стаття надійшла до редакції 30.03.2021
Отримано після доопрацювання 12.04.2021
Прийнято до друку 16.04.2021*